

fan

KLIF EN GAAST

Ald nijs út Gaasterlân



ZUYDER

ZEE

- Skarreveld
- Vervallen Kerken
- Stille oerflommen
- Stroomende Sluis

Colofon

Fan Klif en Gaast is een uitgave van de stichting Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân. Het tijdschrift verschijnt twee keer per jaar, in juni en december.

Nummer 11, december 2011

Redactie:

Iris Maaskant-Fey j.a.maaskant@ziggo.nl tel. 0514-602909

Gerke Walinga windwerk@hetnet.nl tel. 0514-571530

Auke Hylkema auke.hylkema@planet.nl tel. 0514-603936

Vormgeving en opmaak:

Jan Maaskant j.a.maaskant@ziggo.nl

ISSN - nummer : 1876 - 8091

Wilt u ook iets in dit tijdschrift publiceren over de geschiedenis van Gaasterland? Neem dan contact op met de redactie.

De stichting Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân, emailadres: stichtinghwg@gmail.com, stelt zich tot doel de geschiedenis van Gaasterland te bestuderen en de kennis daarover te verspreiden en te bevorderen. Onder Gaasterland wordt verstaan de (geografische) streek van Reade Klif tot en met Spannenburg en van de Wâlde tot en met Tacoziyl.

Donateurs van het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân ontvangen het tijdschrift gratis. U wordt donateur door minimaal € 10,- per jaar over te maken op rekeningnummer 1540.26.395 t.n.v. de Stichting Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân te Balk. Vergeet niet daarbij uw adresgegevens te vermelden!

Secretariaat Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân:

Sietske Dijkstra, Meerweg 8, 8561AT Balk, tel.0514-602299, email: stichtinghwg@gmail.com



Het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân heeft een verjaarskalender uitgegeven. Deze eeuwigdurende kalender bevat fraaie oude afbeeldingen van alle Gaasterlandse dorpen en van Sleat. De ansichten zijn afkomstig uit de verzameling van Herman Mous.

Iedereen die donateur is of wordt van het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân (minimaal € 10,-) krijgt de kalender gratis. Hij is ook los te koop voor € 8,00 bij Boekhandel De Jong in Balk en bij Informatiecentrum Mar en Klif in Oudemirdum.

Foto voorpagina: Detail van de luchtwachtoren bij Oudemirdum: het betonraster van het zogenaamde Raat-systeem. Foto Peter Karstkarel

Van de redactie

Geachte lezer, op de omslag van dit nummer ziet u een afbeelding van een detail van het open betonraster van de u ongetwijfeld bekende luchtwachtoren in Oudemirdum. Waar de vijand ook vandaan zou komen een benadering door de lucht was het meest waarschijnlijk en om daar zo snel mogelijk op te kunnen reageren, werd een netwerk van uitkijkposten in- en opgericht. De toren in Oudemirdum is daar een laatste herinnering aan en Peter Karstkarel ontdekte de ontwerper en schrijft erover.

De heer Karstkarel was ook de gastspreker op onze jubileumlezing waar hij een uitgebreid overzicht gaf van opmerkelijke gebouwen in Gaasterlân. Het grote bezoekersaantal maakte uitwijken naar de raadzaal noodzakelijk en het is natuurlijk een voorrecht voor het HWG om zonodig over die ruimte te kunnen beschikken. Een verslag van de lezing treft u ook aan in deze 'fan Klif en Gaast'.

Macht wordt ontleend aan overwinningen en overwinningen bereik je door oorlogvoeren. Napoleon Bonaparte had zo rond het begin van de 19e eeuw geen andere gedachten en had zeer veel mensen nodig om zijn legers en vloot te bemannen. Tot in het noordelijkste deel van zijn rijk werden jonge mannen gerekruteerd, ook in Gaasterlân. Yde Jan van de Lageweg zocht naar de namen en de plaats van herkomst van deze mannen, waarvan zeker een derde deel nooit terugkeerde. Hij wijdt er een artikel aan.

Boukje Mulder schreef in een eerder nummer over Inne de Jong, u weet wel de schrijver van 'De jonges fan Gaasterlân', die ook -heel bijzonder- kwatrijnen van Omar Khayyam in het Fries vertaalde. Waarom Inne de Jong zo gegrepen was door juist die Perzische kwatrijnen uit de 11e eeuw, vertelt ze in dit nummer.

De gehouden jubileumlezing had natuurlijk alles te maken met het eerste lustrum van het HWG. Niet zonder enige trots kunnen we constateren dat het HWG bloeit en groeit. Het aantal donateurs neemt gestaag toe, een inmiddels geweldige schat aan historisch materiaal is bijeengebracht en wordt nog steeds uitgebreid en voor u inzichtelijk opgeslagen. Tweemaal per jaar verschijnt ons blad 'fan Klif en Gaast', waarin deze keer opnieuw wordt aangetoond dat ook persoonlijke dagboeken er mede voor zorgen dat interessante informatie bewaard blijft. Kortom, doe met ons mee, vergaar en bewaar of laat het ons bewaren! Ook tweemaal per jaar organiseren we een lezing, zoals u weet. Nu hebben we bedacht dat elk volgend lustrum opgeluisterd zal worden door een bijzondere spreker met een bijzonder onderwerp. Bewaren van het verleden is ook nadenken over de toekomst. Dat de inhoud opnieuw mag boeien.

Gerke Walinga

Gaasterlandse mannen in het leger van Napoleon.

De winter van 1794/95 was bijzonder streng. De rivieren waren met een dikke ijslaag dichtgevroren en vormden geen belemmering voor de Franse troepen onder aanvoering van Jean-Charles Pichegru. In hun kielzog kwamen de gevluchte patriotten mee. Zij waren in 1787 naar Frankrijk uitgeweken, toen de zwager van stadhouder Willem V Frederik Willem II, koning van Pruisen, orde op zaken kwam stellen. Zonder veel strijd en oponthoud bezetten zij de Nederlanden en vestigden er de Bataafse Republiek. De prins van Oranje had de benen genomen en was inmiddels naar Engeland uitgeweken.

De Franse 'broeders' werden met open armen ontvangen. Zij brachten de leus 'vrijheid, gelijkheid en broederschap' mee. Er werd rond de opgerichte vrijheidsbomen gedanst, het teken van vrijheid en democratie. De wereld zou nu drastisch veranderen. Weg met de adel en haar handlangers! De haat tegenover deze groep was zo groot dat op alle grafzerken in de kerken wapentekens werden uitgewist en rouwborden en herenbanken soms met grof geweld verwijderd. De grafkelder van de stadhouders van Fryslân, in de Grote Kerk te Leeuwarden, werd leeggehaald en de inhoud verbrand. Niets mocht meer aan die tijd herinneren. Standsverschil zou er niet meer zijn. 'De morgenzon rees aan een onbewolkte hemel.....' Maar lang zou deze euforie niet duren, want de bevolking moest de Franse soldaten inkwartieren en van kost en inwoning voorzien. Kregen ze niet genoeg te eten dan sloegen ze aan het plunderen.

Geleidelijk aan werd het de bevolking duidelijk dat met de komst van de nieuwe heersers er weinig was veranderd. Het nieuwe bewind was er net als het oude op uit de burgers onder de duim te houden. Men was er niet op vooruit gegaan, integendeel. De bevolking was met name gekant tegen de hoge belastingen. Ook de kerken werden niet ontzien. Zij moesten een zesde van hun bezittingen verkopen, waarna het geld als belasting in de staatskas vloeide.

Een van de meest ingrijpende maatregelen was de invoering van de dienstplicht. Tot die tijd werden vaak buitenlandse soldaten ingehuurd. Maar nu moesten Nederlandse jongens dienen in het leger van Napoleon.

Lodewijk Napoleon, de broer van Napoleon, die in 1806 koning van Holland werd, moest in 1810 het veld ruimen. Hij was niet volgzaam genoeg en voerde niet alles uit wat zijn broer hem had bevolen. Hij was de Nederlanders goed gezind en liet o.a. oogluikend de handel met Engeland toe en nam ook met andere besluiten van de keizer een loopje.

Op 9 juli 1810 tekende de Franse keizer Napoleon Bonaparte te Rambouillet het decreet waarbij het Koninkrijk Holland bij het Franse Keizerrijk werd ingelijfd. Als gevolg hiervan was nu ook de Franse wetgeving van kracht in het departement Holland. Dit betekende dat ook Nederlandse jongemannen in de leeftijd van 20 tot 25 jaar onder de wet op de conscriptie (dienstplicht) vielen. Al vrij snel moest de lichte 1808 (geboortjaar 1788) zich melden. Zij werden gevolgd door de lichten



Napoleon Bonaparte

1809 tot en met 1813 (geboortig in de periode 1789 tot en met 1793). Hoeveel Nederlanders in de periode 1810-1813 in Franse dienst zijn geweest is niet exact bekend. Men schat dat er zo'n 28.000 mannen actief in dienst zijn geweest bij marine of leger, waarvan zeker 70% niet is teruggekeerd. Voor Fryslân schat men de cijfers op z'n 3000 dienende jongemannen. Van meer dan 2000 is na 1813 niets meer vernomen.

Conscriptie

In 1798 werd de conscriptie, de dienstplicht, in Frankrijk ingevoerd. Het zou nog tot 1808 duren voordat deze wet in het Koninkrijk Holland van kracht werd. De wet gold voor mannen in de leeftijd van 20 tot 25 jaar met een minimum lengte van 158,4 cm. De lengte werd later naar beneden bijgesteld naar 154,4 cm, omdat Napoleon meer soldaten nodig had voor de veldtocht naar Rusland in 1812.

Alle jonge mannen in die leeftijd kregen bericht van de mairie (gemeente) om zich te melden. Daar wachtte hen een keuring en mochten ze een lotnummer trekken uit een bus. Hoe lager het nummer des te eerder werden ze opgeroepen voor de actieve dienst. Na verloop van tijd kreeg de loteling bericht om zich op het Toernooiveld (ingang Prinsentuin) in Leeuwarden te melden, waar de Raad van Rekrutering gevestigd was. Daarna gingen de lotelingen in groepsverband naar hun garnizoensplaats in Noord-Frankrijk.

Voor alle lotelingen gold dat ze zich moesten registreren met een achternaam. Met alleen een patroniem ging men niet meer akkoord. Dit alvast vooruitlopend op de burgerlijke stand, die in 1811 werd ingevoerd. Allen die nog geen familienaam hadden, werden verplicht er een aan te nemen. Die wet van de naamsaanneming zal in de familie uitvoerig besproken zijn. Welke naam zullen we kiezen? Is dit blijvend of toch maar van tijdelijke aard?

De namen van de opgeroepen -35 jonge mannen kregen in Gaasterlân een oproep- werden in 1808 in het Nederlands te boek gesteld. De naam van de loteling, zijn ouders, geboortjaar en datum, beroep en lengte gemeten in voet en duim werden uitvoerig beschreven. Een jaar later werden de documenten in het Frans opgesteld. De lengte werd in millimeters genoteerd en het gelaat werd uitvoerig beschreven.

Napoleon schijnt geen hoge dunk van de Nederlandse soldaat gehad te hebben, maar voor de vissers en zeelui had hij respect, omdat zij op het water thuis waren. Zij moesten zich melden bij de maritieme conscriptie.



Loteling trekt nummer

Lotelingslied

Refrein:

't En baat toch niet
dat wij treuren
't hert verscheuren;
't en baat toch niet,
moeder, staakt uw verdriet.

De tijd is weer verschenen
dat men, als verplet,
veel moeders zal zien wenen,
verwenshend die wet.

De loting is een peste
voor armen als wij;
de rijken zijn de beste,
zij blijven toch vrij.

Van vader en van moeder,
van tafel en van bed,
van zuster en van broeder
ontruikt ons die wet.

Wanneer zal eens verdwijnen
die bloedwet uit 't land?
Zij baart zoovele pijnen
en smart 't allen kant.

Voor 't vaderland te sneven
zijn wij goed genoeg;
voor 't stemrecht ons te geven
is 't altijd te vroeg.

Vereenigt u! o mannen,
sluit moedig u aan;
dan hebben de tirannen
al spoedig gedaan.

slotrefrein
Dan is 't voorbij
dat wij treuren,
't hart verscheuren;
dan is 't voorbij,
dan is alleman vrij.

Ontsnappingsclausule

Er waren wel mogelijkheden om aan de dienstplicht te ontkomen.

Een loteling kon zich laten vervangen door een remplaçant. Dat kostte wel geld, maar dan hoefde hij zelf niet in dienst. Aan de remplaçant werden wel voorwaarden gesteld. Hij mocht niet ouder zijn dan 35 jaar, niet dienstplichtig, maar wel medisch goedgekeurd. Tevens moest hij een bewijs van goed gedrag kunnen overleggen en had hij toestemming van zijn ouders of echtgenote nodig.

Ook kon iemand met een laag nummer ruilen met iemand van dezelfde lichter die een hoog nummer had.

In beide gevallen werd dit in een notarieel contract vastgelegd. In deze akte werden de voorwaarden voor de plaatsvervanging opgetekend. Ook werd het geldbedrag, dat daarmee gemoeid ging, vermeld. Vooral de beter gesitueerden waren hierbij gebaat. Zij konden zich van de opkomst in actieve dienst vrij kopen. Echter, niet van de dienstplicht. De conscrit (dienstplichtige) bleef verantwoordelijk voor zijn vervanger. Als de vervanger deserteerde of eerder overleed, moest de dienstplichtige alsnog opkomen. De vervangers konden het geld goed gebruiken. Ze werden vaak 'om den brode' remplaçant.

'De conscriptie in het departement Friesland, waarbij de lotelingen van een lichter werden opgeroepen laten mij geen enkele twijfel over het karakter van de inwoners van Friesland, zoals ik deze reeds bij de twee conscripties van 1808 en 1809 heb bestudeerd. Het volk is van een bonte verscheidenheid; de ouders van de lotelingen tonen met respect hun onderworpenheid aan het bestuur bij verkrijging van vrijstelling wegens ziekte of gebrek van hun zonen. Wanneer hen dat niet gelukt, geen gescheld; zij gaan weg zonder te klagen of te mopperen. Ik heb opgemerkt dat bij het vertrek van de aangewezen lotelingen weliswaar geen blijdschap heerst, maar niets dat op verdriet lijkt; allen marcheren af met kalmte en berusting. Ik kan verzekeren dat deze lotelingen, eenmaal in het korps opgenomen, uitstekende soldaten voor Zijn Majesteit zullen zijn', aldus de Franse generaal Pierre Devaux

Lotelingen

Napoleon had veel soldaten nodig, vooral voor de tocht naar Rusland. Daarom werd de predikanten en pastoors opgedragen om het doopattest, een extract uit het doopboek, van hun jonge mannen die in de jaren 1788 t/m 1793 werden geboren op schrift te stellen en bij de mairie in te leveren. Ds. Petrus Cramer uit Balk moest er een behoorlijk aantal uitschrijven.

*Extract Doopboek van de
Hervormde Kerk Gemeente
te Balk*
1784.
1. Jan is t. Balk geboren den 2 Januarij 1784.
2. gedoopt den 22 Januarij 1784. 2. zoon
D. Godefr. Buike Betzel
3. D. moeder Sijneel Jan. Donker.
4. Doopboek van de Hervormde
Kerk Gemeente van m. 9. 9.
Balk den 11. 11. 1815.
Ds. Cramer
predikant te Balk

De pastoor uit Balk eindigde met: ‘De convorm met zijn origineel getuigt, P.A. van der Maesen, RC., pr., en pastor.’

Een jongeman, Jan Ottes de Jong, verontschuldigde zich bij de mairie. Hij zei: ‘Maar ons vader kan zijn doopzetel niet te Hemelum krijgen.’

Iedereen, die meende dat het niet zo’n vaart zou lopen, werd nu op andere gedachten gebracht. Allen, die geschikt waren verklaard, moesten zich op 11 april 1812 bij de Raad van Rekrutering in Leeuwarden melden. De meesten werden ingedeeld bij de fuseliers. Een aantal van hen zou echter nooit het front bereiken. Zij stierven eerder. Onder hen bevonden zich een aantal Gaasterlanders.

Ate Ypes Hoekstra uit Himmelum en Fokke Willems ten Brink uit Balk overleden spoedig na hun indiensttreding in het hospitaal te Groningen. Sytze Johannes Betzema met nummer 38 overleed in 1813 in het hospitaal te Munster aan de gevolgen van koorts. Durk Hendriks de Vries overleed in 1812 in het hospitaal te Abbeville.

Een aantal soldaten werd in 1814 vermist. Onder hen bevonden zich Hendrik Durks Piersma, Jan Harmens Hospes, boerenknecht te Aldemardum, en Willem Krijns Eppinga, zoon van een kleermaker in Balk. Ook arbeider Rein Rimmers Rimmersma keerde niet terug, evenals Herre Borias Stegenga uit Aldegea, zoon van een schipper en tapper, die zich in 1811 moest melden en werd opgenomen in het Regiment Fuseliers te Mainz. Roelof Klazes Blanke, boerenknecht onder Bakhuzen deserteerde eind 1813, maar keerde nooit naar huis terug. Hendrik Dirks uit Wyckel bezweek aan zijn verwondingen in het hospitaal te Maagdenburg.

Deserteurs

Van dienstweigering was zonder meer sprake als de dienstplichtige zonder kennisgeving niet opkwam bij de inschrijving en loting. Niet iedereen stond te juichen om daarnaar toe te gaan. Sommigen probeerden aan de loting te ontkomen door onder te duiken. Vaak werden ze opgespoord, en zo niet, dan werden de ouders aansprakelijk gesteld. Veelal draaide het uit op een boete, die kon oplopen tot 250 florijnen.

Een van de ontduikers was Jilke Postma uit Balk. Hij probeerde er onderuit te komen door zich schuil te houden in het Riisterbosk. De gendarmes zochten naar hem en door verraad werd hij ontdekt en meegevoerd. Dat ging er bepaald niet zachtzinnig aan toe. Hij werd aan de staart van een paard vastgebonden en zo naar Balk gesleept. Het paard legde die afstand niet alleen stapvoets af, maar ook in draf. In het begin kon Jilke zich nog wel op de been houden, maar later niet meer, toen werd hij meegesleurd. Al zijn schreeuwen en smeken hielpen niet. De gendarmes waren horende doof en ziende blind. Zij hadden er wellicht plezier in. Onderweg al is hij aan zijn verwondingen bezweken. Ook elders werden ondergedoken dienstweigeraars door verraad opgepakt, maar zij ondergingen niet hetzelfde lot als Jilke Postma.

Durk Wytzes Dekker, schippersknecht uit Warns, was loteling, maar weigerde aan de oproep gehoor te geven. Zijn ouders wisten ook niet waar hij was. ‘Is sinds 2 à 3 jaren absent zonder eenig naricht van hem te zijn.’ Hij bleef buitengaats op zee zonder taal of teken.

Een aantal Gaasterlanders meldden zich vrijwillig, maar zagen het later niet meer zitten en namen de benen. Onder hen was Harmen Berends Veltman, scharenslipjer te Balk, lengte 166,5 cm. Hij was remplaçant voor Pieter Meine Meinema uit Harich en moest zich in 1812 in Groningen melden. Eenmaal daar aangekomen had hij het al snel bekeken en deserteerde twee maanden later ook.



Grenadier te paard

Luitien Willems Haringsma meldde zich als vrijwilliger in 1803 aan en werd fuselier. Oorspronkelijk waren fuseliers keursoldaten, die gedetacheerd werden bij de artillerie om deze te ondersteunen. Hij werd beroepsmilitair en in 1810 grenadier. Het beroemdste zijn de Grenadiers van de Keizerlijke Garde van Napoleon. Zijn Keizerlijke Garde bevatte drie regimenten Grenadiers te Voet, waarvan het 3e Regiment uit Nederlanders bestond en één regiment Grenadiers te Paard. Haringsma maakte bij de veldtocht tegen Oostenrijk de slag bij Wagram in 1809 mee en deserteerde tijdens de tocht naar Rusland. Verder is er niets meer van hem vernomen. Zeker is dat hij niet naar Harich is teruggekeerd.

Betze Jans Schotanus meldde zich in 1808 als vrijwilliger aan. Hij werd ingedeeld bij de Jagers. In maart 1811 deserteerde hij en bij keizerlijk decreet werd hem op 24 december 1812 gratie verleend. Dit was wellicht een wassen neus, want hij keerde niet naar Harich terug.

Romke Durks de Jong, dagloner, nam de plaats in van Harmen Meinderts van der Sluis te Murns. Hij kwam bij het onderdeel Fuseliers terecht. In 1813 deserteerde hij. Er werd niets meer van hem vernomen, zodat er in 1825 een bewijs van afwezigheid werd afgegeven in de veronderstelling dat hij niet meer leefde.

Afgekeurd

Niet iedereen werd goedgekeurd. Dat gold voor degenen die te klein of te zwak waren, maar ook voor hen die gebreken vertoonden. Een van hen was Hendrik Hendriks Bremer uit Himmelum. Hij werd vanwege ‘incontinence d’urine’ afgekeurd. Wellicht was dit een tegenvaller, want zijn broer Eibert uit Wyckel werd plaatsvervanger voor Jacob Ottes Bayema uit Warns en streek daarmee een mooi bedrag op.

Vrijstelling

In de betere milieus kon men zijn zonen thuis houden door hun plaats te laten innemen door een remplaçant, die voor een som geld werd gekocht. Dat geluk hadden de Balksters Idske Poppes Poppes, koopman in boter, Marten Brands van der Goot, brander en Betze Baukes Betzema, schippersknecht. De moeder van de laatste, de weduwe Reinou Jans, wilde niet dat haar beide zonen in dienst gingen. Jan Betzema was plaatsvervanger voor Idske Poppes en met dat geld kon er een vervanger voor Betze, die later visser werd, betaald worden. Voor 900 florijnen nam zeeman Johannes Dirks Clamerus uit Amsterdam zijn plaats bij de marine in.

In Harich was er vrijstelling voor werkman Jan Lubberts Ploegstra en boerenknecht Pieter Meines Meinema. Verder vonden Obbe Obbes de Jong, boer te Tacozijl, Hendrik Harmens Lippes, weversknecht te Bakhuzen, en Pieter Eiles van der Gaast, boerenknecht te Follegea, een remplaçant.

Plaatsvervangers

Vaak stelden jongemannen uit armere milieus zich als plaatsvervanger beschikbaar. Wellicht deden ze dat voor het avontuur, maar zeker ook voor het geldbedrag dat daarmee verkregen werd. In een aantal gevallen was de vader overleden en kon moeder wel wat geld gebruiken. De broers Gerrit Jans en Jacob Jans Cadet stelden zich voor de lichten 1808 en 1809 beschikbaar. Gerrit was houthakker van beroep. In het conscriptierapport staat over hem dat hij een lengte had van 156 cm, blauwe ogen, een kleine neus, een ronde kin, een brede mond en een ovaal gezicht.

Zijn moeder, weduwe Hendrikje Jans, nam evenwel in december 1811 voor zichzelf en haar kinderen de familienaam Wispelwey aan, inclusief voor Gerrit en Jacob, ervan uitgaande dat de jongens nog in leven waren. Beiden zijn niet teruggekeerd. Het laatste bericht van Jacob kwam in 1812 uit Koningsbergen. Daarna is er niets meer van hem vernomen. Hij werd in 1814 als vermist ingeschreven.



Grenadier van Napoleon

Age Ytjes ten Brink, arbeider te Wâldsein, werd remplaçant voor Marten Brands van der Goot en zijn neef Age Willems ten Brink, werkman te Balk, deed dat voor Pytter Eiles van der Gaast. Mogelijk werd hij bij de maritieme conscriptie ingedeeld.

Hendrik Berends Tijsseling, dagloner uit Wyckel, nam de plaats van Hendrik Harmens Lippes in. Lammert Sjoerds Bijlsma, arbeider, en Pieter Hendriks, dagloner te Wyckel, werden ook remplaçant.

Vrijwilligers

Jan Dirk Blommers uit Harich, Gerrit Ooyers Folmers uit Bakhuzen en de Balksters Jan Hendriks en Jan Wubbels meldden zich aan als vrijwilliger. Van de laatste weten we dat hij 21 jaar was, een lengte had van 5 voet en 7 duim en daarmee 225 florijnen aan premie opstreek. Andries Jans de Wit verdiende 120 florijnen.

Uit het gezin van Jan Douwes en Baukjen Piebes te Balk gingen twee zonen in dienst. Loteling Douwe Jans, arbeider met een lengte van 5 voet en 4 duim, werd goedgekeurd en kwam bij de lichte infanterie Jagers terecht. Zijn laatste bericht kwam eind december 1812 uit Bromberg in de regio van Wenen. Zijn broer Piebe Jans, timmermansknecht, nam de plaats in van Gerrit Meines. Hij werd eind 1814 vermist. Beiden zijn niet teruggekeerd.

Bakkers werden gerekruteerd om het leger te velde van brood te voorzien. Poppe Andries' de Jong, bakker van beroep, meldde zich als vrijwilliger. Qua leeftijd kwam hij er niet meer voor in aanmerking, maar Napoleon had deze mannen broodnodig. Eind 1814 werd hij vermist.

Nummerwisselaars

Klaas Heeres Dofferts, een dagloner uit Wyckel, ruilde zijn nummer met dat van Symen Sybrens van der Velde te Heeg. Hij wilde zijn hoge nummer wel inwisselen tegen het lage van Symen, maar daarvoor moest hij wel flink dokken. Voor niet minder dan 3300 florijnen nam hij zijn stokje over.

Rein Lykles Bosman uit Balk ruilde zijn lotnummer met Foeke Hiddes Zeilstra uit Starum. Ook de Balksters Pier Krijns Mulder, schoenmakersknecht, en Jan Wopkes Wopkema, dagloner, deden dat. De laatste was wees. Hij is beschreven als een blonde man met grijze ogen, een kleine mond en kin en een lang, kleurig gezicht. Na een maand in dienst te zijn geweest werd hij opgenomen in het hospitaal te Amiens waar hij op 6 februari 1813 overleed aan de gevolgen van zijn verwondingen.



Jager in het leger van Napoleon

Jagers

Jonge mannen, die jager en houtvester van beroep waren, hadden de voorkeur. Zij konden goed met wapens omgaan en werden ingedeeld bij de lichte infanterie. Hun taak was verkenningwerk, tiraileren en als scherpschutter optreden. Vandaar de naam 'Jager'. Na de inlijving in het Franse Keizerrijk werden de Jagerregimenten opgenomen in het 33e Regiment Lichte Infanterie.

wordt vervolgd op pagina 14

De luchtwachtoren bij het Jolderenbos

Gaasterland had en heeft belangrijke herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog. Monumenten uit akelige perioden, maar wel belangrijke bouwsels, die de geschiedenis heel tastbaar maakten en maken. Bij Sondel lag een bunkerkamp en bij Oudemirdum staat nog steeds een luchtwachtoren.

De bunkers bij Sondel zijn, nadat ze met vrolijke kleurtjes van hun grimmige karakter waren ontdaan lange tijd als vakantieverblijven gebruikt. De half in de grond gebouwde manschappenonderkomens hoorden bij de radarpost IJsbeer van de V2 stelling die de bezetter aan het einde van de oorlog aanlegde. Ze zijn na jaren van leegstand een jaar of acht geleden gesloopt. Weg herinnering.

De luchtwachtoren staat als herinnering aan de Koude Oorlog nog wel trots bij Oudemirdum aan het Huningspaed bij het Jolderenbos. De luchtwachtorens zijn overal in Nederland geïnstalleerd om vijandige vliegtuigen op te merken, die lager zouden kunnen vliegen dan de toenmalige radar waar kon nemen. Er was een speciale dienst voor in het leven geroepen: het Korps Luchtvaart Dienst, kortweg het KLD. De bemanning, min of meer vrijwilligers, verklaarden de lettercombinatie als: kijken-luisteren-doorgeven. De dienst bestond al voor de oorlog, maar is vanaf het begin van de jaren-vijftig pas goed georganiseerd. Toen verzezen ook de karakteristieke luchtwachtorens. Soms kon de wacht op bestaande torens worden ondergebracht, zoals in Leeuwarden en Sneek en op de boswachtoren in Appelscha. Speciale torens zijn gebouwd bij onder meer Ried, Engelum, Minnertsga, Oosterlittens, Grou en ook bij Ypecolsga en Oudemirdum.

Vanaf de torens moesten de waarnemingen volgens een vaste procedure doorgegeven worden naar een centrale. In Friesland naar een bunker onder de Prinsentuin in Leeuwarden. Daar zaten vrijwilligsters, de plotsters, rond een plottafel om de bewegingen in de lucht in kaart te brengen. Op het balkon eromheen zat de gevechtsleiding die zo het overzicht had en beslissingen tot actie kon nemen.

Alle waren het solide, modern functioneel ogende torens op zware funderingen. Ze zijn in de jaren 1952-1954 soms gemonteerd door de Meteoortoren uit Rheden maar meestal door Schokbeton uit Kampen, dat ook de betonelementen leverde. Ze zien er heel zakelijk, rationeel uit. Het open betonraaster werd het Raat-systeem genoemd, naar bijenraten, al is het patroon niet zeshoekig maar vierkant. Om bovenin de toren een schuilplek bij slechte weersomstandigheden te krijgen, konden de vierkante gaten dicht worden gezet met stoeptegels. Aan de onderzijde van de torens gebeurde dit eveneens om kwajongens te beletten de torens aan de buitenzijde te beklimmen. Het elementensysteem was niet alleen ontwikkeld voor de torenbouw, maar ook voor schuren en huizen. Schokbeton heeft enige jaren een fabriek in Dar es Salaam gehad en in Afrika zijn woningen van dit constructiesysteem gebouwd.

Het Raat-systeem is ontworpen of liever: uitgevonden door Marten Zwaagstra jr. (1895-1988). De als boerenzoon in Mildam geboren Zwaagstra was als timmerman begonnen. Na opgeleid te zijn in de bouwtechniek, kon hij bij Bouw- en Woningtoezicht

in Den Haag komen werken. Daar vestigde hij zich later als zelfstandig architect. Hij ontwierp de nog steeds bestaande woning voor zijn ouders in Mildam. Zwaagstra was een vernieuwer, vooral in de techniek. Hij ontwierp scholen, bedrijfsgebouwen en dus de luchtwachtorens, die dus een klein beetje Fries zijn.

In 1968 is het KLD opgeheven. De Koude Oorlog was nog niet gedaan, maar de waarnemingstechnieken waren verbeterd en de organisatie werd, ondanks de bescheiden vergoedingen voor de vrijwilligers, te duur geacht. In de jaren die volgden zijn veel torens afgebroken. Sommige kwamen in particuliere handen. Zo heeft die van Grou het nog lang volgehouden en ook heeft er in het vlakke land bij Ried tot in de jaren-tachtig nog een vrij lage toren gestaan.



De luchtwachtoren aan het Huningspaed bij Oudemirdum is de enige toren van het Raat-systeem in Friesland die de sloopoorlog heeft overleefd. Hij was met een lengte van ongeveer veertien meter de hoogste van de provincie. En dan kwam hij ook nog op de hoogste plek van Gaasterland, die liefst 12,7 meter hoog is. De waarnemers van toen en de huidige bezoekers kijken dus over de vroegere Zuiderzee uit vanaf een hoogte van ongeveer dertig meter. Hij is jarenlang eigendom van de gemeente geweest, totdat enkele Oudemirdumers de verantwoordelijkheid overnamen. Het is een monument met een spannende geschiedenis en nu een prachtige bestemming voor ontspanning.

Peter Karstkarel

Vervolg van het artikel ‘ Gaasterlandse mannen in het leger van Napoleon’.

Maritieme conscriptie

De Franse keizer had geen hoge dunk van de Nederlandse soldaat maar wel van de zeeman, zoals al eerder vermeld. Op 10 februari 1811 werd de registratie gelast van alle mannen van 24 tot 49 jaar, die het beroep van visser of zeeman in de ruimste zin des woords uitoefenden. In de praktijk was dat laatste inderdaad het geval, want ook een doodgewone schippersknecht ontkwam niet aan de maritieme conscriptie. Bij hetzelfde decreet werden direct al 3000 maritieme conscripts gevorderd, waarvan 1500 naar de oorlogsbodems moesten vertrekken. De rest werd in reserve gehouden.

Doordat de meeste mannen vrij laat trouwden, ging het om kleine aantallen. Voor de echtgenote en de kleine kinderen was het een groot drama. Vanaf 1808 kregen ze vaak uitstel of vrijstelling. Ook hier boden zich soms remplaçants aan omwille van de royale vergoedingen.

Haitje Hantjes, visser uit Harich van lichting 1808, nam bij de loting de naam Visser aan. Hij was gehuwd en had een vervanger gevonden. Daar was het gezin blij mee, ondanks het feit dat het veel geld kostte. Hij kon bij zijn vrouw en drie kinderen blijven en hoefde niet weg. Maar door het overlijden van zijn vervanger moest hij alsnog opkomen bij de maritieme conscriptie. Hij moest zich melden op het linesschip ‘Le Prince’. Linesschepen waren in de tijd van de zeilschepen de grootste oorlogsschepen van de zeemachten. Het waren drie- of viermasters met meer dan 50 stuks geschut aan boord.

Hij keerde terug en in 1812 werd zijn vierde kind geboren. Het gezin was doopsgezind. In 1827 werd hij tot ouderling en dienaar van de armen gekozen. Uit hoofde daarvan mocht hij de eerste steen leggen van het huidige kerkgebouw aan de Raadhuisstraat. Op de gedenksteen boven de ingang van de kerk staat hij eervol beschreven met de woorden ‘Oudste en nog eenig leraar der vroegere gemeente. Diaken, Ouderling en oudste lid deze vereenigde gemeente’. Hij was niet in de jaren vijftig van de 19e eeuw met de ‘fijne’ Mennisten geëmigreerd naar Amerika. Eelke Rimmerts Cremer, houthakker te Balk werd plaatsvervanger voor Folkert Jochums Kat uit Hylpen. Zijn laatste bericht kwam in 1812 uit Antwerpen.

Slag bij Waterloo

Bij Waterloo, iets ten zuiden van Brussel, vond op 18 juni 1815 een veldslag plaats tussen Napoleon met 72000 manschappen en de geallieerden troepen met 68000. De uitkomst van deze slag was beslissend voor de toekomst van Europa. Napoleon werd gevangen genomen en afgevoerd naar Sint Helena, een eilandje in de Atlantische Oceaan.

Twee Gaasterlanders hebben meegevochten tijdens de slag bij Waterloo. Zij vochten mee tegen Napoleon. De één, Idde (Ids) Herres Herresma, geboren in 1793,- loteling van lichting 1813- maakte deel uit van de Brigade Infanterie onder kolonel Hendrik Detmers. Hij overleed op 28 oktober 1815 aan zijn verwondingen in het militair hospitaal te Parijs op 22-jarige leeftijd.

De ander, Harmen Uilkes Woudhuizen, geboren te Balk in 1794 in een pot- en panschip, nam als soldaat in het 3e Bataljon Infanterie van de Nationale Militie deel aan de slag bij Waterloo en vocht later bij de inname van Parijs op 4 juli 1815. Hij kreeg op 30 juli van datzelfde jaar de versierselen van de Militaire Willems-Orde 4e klasse opgespeld. Een kruis voor moed en trouw. Hij keerde behouden terug en trouwde in 1818 met Akke Pieters Delfstra. Hij was schipper van beroep.

Brieven

Van een aantal soldaten zijn brieven bewaard gebleven. Een van hen is Jacob Jans de Vries, geboren op 12 juli 1792 te Warns, zoon van Jan Gerkes de Vries en Sjtutte Hendriks. Hij was loteling van de lichting 1812 in de mairie Stavoren en gelegerd in het Franse Vincennes. Omdat hij tussen 5 mei en 1 september 1813 in het hospitaal verbleef, hoefde hij niet mee naar Rusland. Er zijn twee brieven van zijn hand aan zijn ouders bewaard gebleven met de, voor die tijd, typerende aanhef: ‘Zeer beminde vader en moeder alsmede mijne broeders en zusters ik schrijf u dat ik door Gods goedheid in een goede welstand ben. Hopende dat het ook alzo met u moog zijn is het anders het zou ons van herten leed zijn.’

Op 30 april vertrok hij met 1400 rekruten naar Duitsland om zich bij de restanten van het teruggekeerde leger uit Rusland te voegen. Hij schreef daarover: ‘Wij moeten daags 4 uren leeren en wij krijgen daags 2 maal warm eten morgens 10 uur en namiddags 4 uur.’ Verder wilde hij op de hoogte blijven van de lotelingen die weldra naar Frankrijk zullen afreizen, waaronder wellicht één van zijn broers. ‘Dit hier’, verzuchtte hij, ‘is geen leeven gelijk, maar ik wensch dat God die mij zoals men zegt in ‘t lijden ook weer na desen mij zal brengen in groot verblijden of zijn ik door Gods hand geleid in een vreemd land.’ Hij besloot met: ‘Houd moed ouders. Ik sta in geloof zeer vast. Hier mee schij ik uit met de pen maar (niet met het hart). Dat ik niet bij u kan zijn dat is (mijn smart). Zij alleen van mij gegroet (vader en moeder) en ook Lammert Trijns.’

Een tweede brief volgde vanuit Parijs op 1 september 1813. Daarin schreef hij, dat zijn gezondheid te wensen overliet, want hij had twee maanden in het hospitaal gelegen ‘en dan kunt Gij het wel begrijpen ik ben door Gods Goedheid weer hersteld, maar ik ben heel mager geworden.’ Op doktersadvies hoefde hij niet mee naar Rusland. Hij bleef met nog een aantal lotgenoten in de kazerne achter. Veel werk hoefden ze niet te doen. Aardappelschillen en om de 8 dagen 6 uur op wacht staan om de 1100 gevangenen in de toren te bewaken. Dat viel hem zwaar, want er waren al een aantal dood gegaan. Hij vond het eten redelijk: ‘om tien uren krijgen wij goede soep met vlees en ‘s middags om 4 uren krijgen wij gestampte aardappels, die wel goed zijn en om de twee dagen drie pond brood. Daar kunnen wij goed bij houwen.’ Men moest op de hoede zijn voor wat betreft de ‘eigen’ spullen. Wat de een liet liggen, werd door een ander ingepikt. Dat overkwam ook Jacob, toen hij naar het hospitaal moest. Hij liet zijn soldatenplunje achter en toen hij terugkwam was het weg. Zijn kapotte linnen broek en politiemuts lagen er nog. Van het geld dat hij nog bij zich had, kocht hij nieuwe kleren. Ook deelde hij zijn ouders mee, dat er veel gewonde en verminkte

soldaten werden binnengebracht.

Jacob keerde na 1815 naar Warns terug en trouwde op 15 juni 1820 met zijn 9 jaar jongere dorpsgenote Hylk Kornelis de Jong.

Teruggekeerd

Napoleon ging met een groot leger naar Rusland. Door barre winterse omstandigheden hebben velen het leven gelaten en keerden niet meer terug. In 1814 werden als vermist genoteerd allen, waarvan geen levensteken meer was vernomen. Een aantal deserteerde, maar ook van hun thuiskomst werd niets vermeld. Aangenomen mag worden dat ook zij niet zijn teruggekeerd.

Van de 15.000 Nederlandse dienstplichtigen, die de tocht naar Rusland meemaakten kwam amper 3 procent terug. Onder hen waren Klaas Sakes Haanstra, timmerman te Balk, en Nolke Dirks Bergstra, boerenknecht te Bakhuzen. Nolke werd destijds opgeroepen als vervanger voor een dienstweigeraar, een van de velen, die zich verborgen hield op zee. Hij keerde terug en trouwde in 1817 met Tjets Lieuwes. Ook Fokke Symens de Boer, houthakker te Balk, die de plaats innam van Obbe Obbes de Jong te Tacosyl voor 800 florijnen, keerde in 1813 uit Franse krijgsdienst terug. In 1815 trouwde hij met Akke Intes Kingma uit Boalsert.

De Napoleontische oorlogen hebben hun tol geëist, ook in Fryslân. Van de 3000 Friezen in Franse krijgsdienst overleefde er ongeveer een derde, eenzelfde deel als in heel Nederland. Door andere maatregelen in de Franse tijd als de invoering van de dienstplicht en de burgerlijke stand was het mogelijk dat in dit artikel zoveel Gaasterlanders met naam en toenaam konden worden vermeld en dat we soms nog iets weten van hun lot. Eenvoudige mensen, in dit geval gewone soldaten uit het leger van Napoleon, zijn hierdoor niet verdwenen in de anonimiteit van de geschiedenis.

Bronnen:

- www.friezen-onder-napoleon.nl en www.friezen-inde-tiendaagse-veldtocht.nl, beide websites zijn te danken aan het onderzoek van J.A. Paasman.
- Archief Gemeente Gaasterlân Sleat: *De Franse tijd 1808-1812*
- P. Waeri, *Verzameling der volledige kluchtige en politieke liederen van Karel Waeri*, Gent 1899
- H.Twerda, *Fan Fryslâns ferline. Fertilboek foar it Fryske folk*, Boalsert 1981, side 299

Yde Jan van de Lageweg

Hernieuwd verzoek aan alle leden

Op de ledenlijst staan veel donateurs zonder emailadres vermeld, ongeveer 50%. Zou u de moeite willen nemen uw emailadres via de mail door te geven aan het nieuwe emailadres van het HWG : stichtinghwg@gmail.com. Dat bespaart veel portokosten en is erg handig bij het versturen van uitnodigingen.

Albert Draaijer, namens het HWG

Het dagboek van Anne Folmer



Anne Folmer, entreeheffing Rijsterbos

De volgende fragmenten komen uit het dagboek dat Anne Folmer (1857-1936) bijhield. Alleen deze bladzijden zijn teruggevonden (1873 tot juni 1881). In het dagelijks leven was Folmer boer nabij het Rijsterbos op wat nu 'de heide' genoemd wordt. Uit wat hij in zijn dagboek noteerde blijkt wel dat hij de krant las. En verder was hij Rooms katholiek en hield hij nauwkeurig bij hoe de kerk groeide (1876 Januarij 1. Mirns telt 113 Catholieken en 25 huisgezinnen). Anne Folmer was de Pake van Herman Melchers, lid van de werkgroep inventarisatie & documentatie en het originele handschrift is ontcijferd door Martinus de Vreeze uit Bakhuzen, waarvoor dank!

Uit het dagboek van mijn pake Anne Folmer

1873

Junij

22). Gehuwd Meinte J. Bonthuis van Westermeer en Oeke S. Haarsma van Bakhuzen.

Stigting ener Boerenhuizing op koudengrond in de Wielpolder onder Mirns.

Julij

Maailoonen vanaf f 2,50 per pondemaat.

Stigting eener burgerhuizing bij Sluikemat– aan de grind weg te Mirns.

Augustus

4). Slooping de telegraaflijn Lemmer Stavoren.

26). Boerehuis te Harich door de bliksem afgebrand.

Algemeen goed hooi doch slecht roggegewas.

November

28). Overleden An S. de Jong 73 jr. te Mirns. Dit jaar bestendig droogweer.

1). Demping van het oudedijksgat aangevangen.

29). Zelfmoord van den Rochefort te Balk. Deze maand geen vorst.

1874

Junij

4). Mijn reis naar Amsterdam en Leiden.

7). Bevallen van een zoon Jkvr, van Swinderen.

Julij

24). Vrijgoed Hooigewas veel roggestroo.

Langentijd vele droogte gebrek aan drinkwater op veel plaatsen moet men het vee uit de hand voeren, de aardappels verzengd in de grond.

October

12). De Koningin moeder van Beijeren een Pruisische Prinses wordt Catholiek.

Buitengewoon zagt najaar waardoor in onze tuin de rozen weer bloeien.

1875

April

24). Overleden Jentje F. de Jong Rentmeester van de Huize Rijs enz. 79 jr en 5 mnd.

Droogte houdt stand.

November

7). 's avonds, opening van het Jubile met den lofzang Veni Creator.

Lofgehouden door J Hooiman Pastoor te Lemmer geassisteerd door Ensink Pastoor en Mulder tijdelijk Kapelaan alhier. Zondag en Maandag avond preek door J. Postma pastoor te Balk over de dood en het oordeel. Dinsdag door J Hooiman over de Hel.

Woensdag over de verloren Zoon. Donderdag en Vrijdag door van Wagenberg Pastoor te Sloten over de Laauwheid in de Godsdienst en Hemel. Zaterdag geen preek Sondagmorgen plechtige hoogmis opgedragen door Ensink geassisteerd door J. Hooiman en Mulder daarna processie en 's avonds lof door Ensink bijgestaan door J. Hooiman en Mulder, predicatie over de volharding in het Goede deze was de eerste preek van kapelaan Mulder daarna Te Deum tot sluiting van het feest

1876

Maart

7). Stoombootdienst Stavoren Sneek Leeuwarden.

12). Storm doorbraak van Maas en Waaldijken, overstroming in Gelderland, Noord Brabant en Limburg.

16). Grindweg Warns en Molkwerum f 16.100,=. Brug over de Var voor f 8.600,=.

Junij

12). Bevallen van een meisje jonkvrouw van Swinderen geb. Taets van Amerongen op den Huize Rijs onder Mirns.

25). In de bermsloot van de Grindweg in de Wiel onder Mirns gevonden het lijk van O van Selms, Rentmeester van den Huize Rijs onder Mirns oud 30 jaren. October

30). Bascule brug voltooid over de Oudemirdumer sloot.

November

1). Plechtige opening van het Noordzeekanaal Holland op zijn smalst, door Z. M. Willem II

December

23 tot 27). ongemeen strenge vorst zoals het in de voorlaatste 40 jaar niet was.

Nieuwe vaart door de survonnen begonnen.

1877

Januarij

30). Zware Noordwester storm groot gevaar voor doorbraak der zeedijken, in Groningen zijn bij dijkbreuken vele menschenlevens te betreuren en op Marken zijn doodskisten uit de graven weggespoeld. De stoomboot Willem III varende van Stavoren op Sneek geraakte op het meer Fluesssen aan de grond het water stroomde via de kajuit naar binnen de 43 passagiers vluchten naar het dek, maar stonden spoedig tot hun middel in het water van 's avonds 5 uur tot 's morgens 9 uur toen eerst kwam schip tot redding welk een toneel! 15 waren er reeds bezweken en of stierven kort daarop de overigen werden naar de Galamadammen gebragt en aldaar verpleegd

Maart

4). Overleden te Bakhuzen Grietje H. Vogelzang 66 jr. ongehuwd.

7). De aardebaan en klinkerbestrating van af de heulenshoek tot voorbij de kerk te Bakhuzen aangenomen door Zalmstra en Konst aldaar voor f 1.298,=.

11). Deze zondagavond onder de meditatie werd Berendje H. Roodhof ongesteld uit de kerk geleid en des nachts 2 uur was zij reeds een lijk, zij was 20 jaren ongehuwd woonde te Mirns bij hare ouders

24). Rusland verklaart Turkije den Oorlog.

Junij

11). Dood van K. H. Sophia Frederica Mathilda Koningin der Nederlanden geboren prinses van Wartenburg geboren te Stutgart 17 junij 1818, sedert 12 Mei 1849 Nederlands beminde Koningin

1878

Januarij

13). Dood van Prins Willem Frederik Hendrik broeder van Z H. Willem III geb. 13 junij 1820.

9). Huwelijk van Z. H. Willem III koning der Nederlanden met Emma van Waldeck Pijrmont.

Februarij

16). Benoemd tot Kerkmeester Hessel Dolle kastelein te Bakhuzen inplaats van Anne

L. v. d. Hof overleden. Stavoren telt 643 inwoners 21 Catholieken.

Junij

3). Prins Louis Napoleon zoon van Napoleon III gesneuveld als vrijwilliger in Engelse dienst in de veldtocht tegen de Zoeloe Kaffers.

11). Dood van Z.K.H. den Prins van Oranje (Kroonprins) oudste zoon van Z.K.H. Willem III geb. 4 sept. 1840

1879

Maart

3). Vrede tusschen Rusland en Turkije.

1880

Augustus

15). Dom van Keulen voltooid eerste steen gelegd 1240.

31). H. K. Koningin Emma der Nederlanden bevallen van een Prinses genaamd Wilhelmina Helena Paulina Mara.

December

30). Doorbraak van de Maasdijk bij Nieuwkuik waardoor 7000 menschen alles verloren, honderden stuks vee verdronken en onberekenbare schade werd aangerigt.

31). Leeuwarden telt 29.135 en Sneek 10.686 inwoners.

Nog een keer Inne de Jong en de 'Kwatrinen fan Omar Khayyam'

Een paar weken na de verschijning van mijn artikel over Inne de Jong (Klif en Gaast 2011-1) kreeg ik eindelijk een exemplaar van de 'Kwatrinen van Omar Khayyam' in handen. In zijn 'Oanlieding' beschrijft Inne de Jong hoe hij tot het vertalen van de kwatrinen kwam. Het is zo'n mooi verhaal dat ik het u niet wil onthouden.

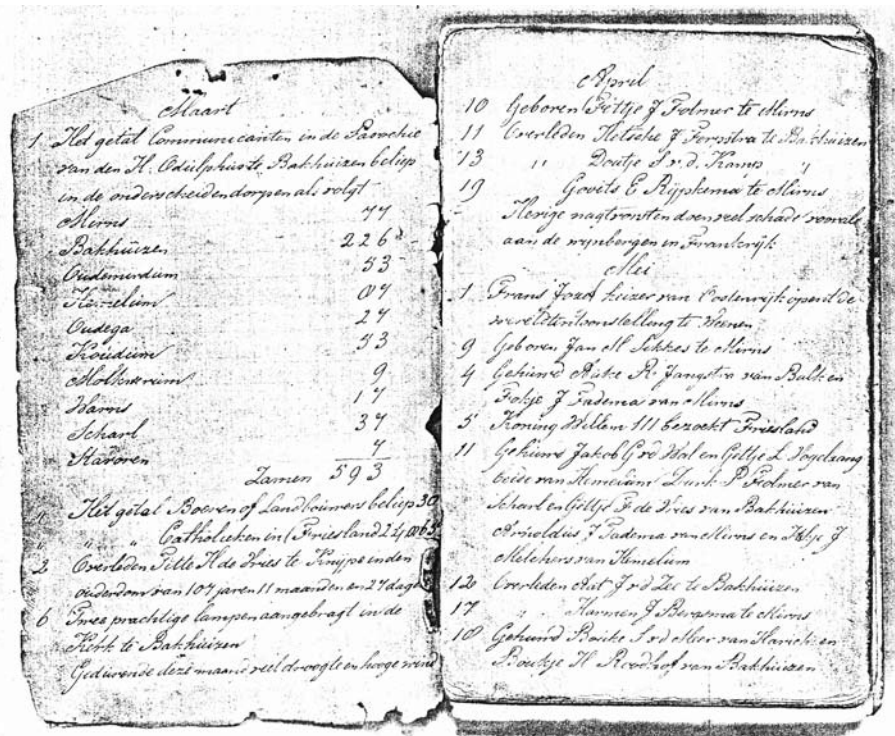
Tot 1945 had hij slechts hier en daar een enkel gedicht of een Engelse vertaling in een tijdschrift gelezen. De Nederlandse vertalingen van Boutens, Leopold, Keuls, De Mérode en Frits Pijl kende hij niet.

In het bevrijdingsjaar krijgt hij de bundel reisverhalen 'Verrassende ontmoetingen' van A. Viruly onder ogen. Het verhaal 'Ontmoeting met de muze' maakte diepe indruk op hem. Viruly (1905-1986) beschrijft hoe hij als KLM-vliegenier, tijdens een tussenstop van Bandoeng naar Amsterdam, een nacht doorbrengt op een strand aan de Perzische kust. De voordrachtskunstenares Charlotte Köhler (1892-1977), passagier aan boord van zijn toestel, houdt hem gezelschap. Bij een kampvuur onder de sterren van een mystieke oosterse hemel ondergaan ze aandachtig het eeuwige ruisen van de zee. Soldaten houden het vliegtuig in de gaten en een oude zwijgende kamelendrijver, de beesten onder de dadelpalmen, hinkt heen en weer van de palmen naar het vuur. Dan, in een dromerig ritme, citeert Charlotte Köhler de volgende versregels:

Think, in this batter'd Caravanserai,
Whose portals are alternate, Night and Day,
How Sultan after Sultan with his Pomp
Abode his destined Hour and went away.

Viruly is getroffen door de essentie van de woorden waarmee ze deze nacht benoemt. Zijn vraag 'Firdaws?' beantwoordt zij met 'Omar Khayyam'. De zwijgende kamelendrijver, de naam verstaand, schuifelt naar het vuur en begint in gebrekkig Engels een gloedvol betoog over Perzië, waar zelfs kinderen hun oude dichters kennen en eren. Het jachtige Westen heeft geen tijd en aandacht voor zijn grote schrijvers en leest geen boek ouder dan het meest recente. Hij zelf leerde van zijn vader de Rubáiyat - de verzameling kwatrinen van Omar Khayyam - aan het graf van de grote dichter. Het vers heeft een magische uitwerking op Inne, hij is diep ontroerd en tot in zijn vezels geraakt. Of de verteltrant van Viruly - waar werkelijkheid en fantasie onontvlechtbaar waren - tot de magie heeft bijgedragen, weet hij niet. Nog diezelfde week heeft hij de Engelse vertaling van FitzGerald in huis en begint met zijn eigen Friese vertaling van de kwatrinen. Bovenstaand vers resulteert in het volgende:

Yn dizze haevne karavanserai
Mei ivige wikseling fan nacht en dei,
Bitink, hoe't mennich sultan mei syn pracht
Hjir toeve in ûre en waerd foar jammer wei.



Herman Melchers

Boukje Mulder

Opmerkelijke gebouwen in Gaasterland

Het HWG werd in 2006 opgericht naar aanleiding van een boek dat gepresenteerd werd over de geschiedenis van Gaasterland en dat gerust een standaardwerk genoemd mag worden. Aan het boek met de titel ‘Gaasterland, Eeuwenoud land tussen Mar en Klif’ werkten verscheidene auteurs mee, o.a. Thea de Roos, destijds burgemeester van Gaasterlân-Sleat en Henk Dijkstra, destijds manager van Mar & Klif. Zij waren de initiators van een historische werkgroep, die nu 5 jaar bestaat onder de naam Stichting Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân en die dus dit jaar het eerste lustrum kon vieren.

Een andere schrijver van het bovengenoemde boek was Peter Karstkarel, de in Friesland alom bekende architectuurhistoricus met vele publicaties op zijn naam. Hij was bereid om ter gelegenheid van deze mijlpaal een lezing te houden voor het HWG. Onze voorzitter, Gerke Walinga, stelde in zijn welkomstwoord voor om elke 5 jaar dan maar zo’n bijzondere ‘HWG Lustrum Lezing’ te houden in navolging van andere bekende lezingen die her en der in het land gehouden worden (denk bijvoorbeeld aan de Magister Alvinus Lezing in Sneek).

De titel van de lezing was ‘Opmerkelijke gebouwen in Gaasterland’ en het meest opmerkelijke was misschien wel dat het over gebouwen ging waar we soms dagelijks voorbij komen, maar waar we vanaf nu met andere ogen naar kijken.

Dhr. Karstkarel liet ons afbeeldingen zien van wat hij ‘kerkmonumenten’ noemt - waarbij de gemetselde urinoirs op het kerkhof van Balk en dat van Bakhuizen in het geheugen zijn blijven hangen – en van 30 boerderijen in onze gemeente. Het type boerderij dat hier het meest voorkomt is de kop-romp, maar ook de stelpboerderij is kenmerkend voor onze streek. Typerend zijn ook de bakhuizen en/of zomerhuizen die er vaak naast staan. De oudste boerderijen dateren uit het begin van de 19e eeuw, slechts enkele zijn wat ouder zoals de stadsboerderij in Sloten bij de Lemsterpoort. De bewoner van deze boerderij bezit nog een maquette van de Luchtwachttorenen in Oudemirdum – een van de overige opmerkelijke gebouwen die daarna voorbij kwamen en waarover u meer kunt lezen in dit blad.

Vervolgens nam Karstkarel ons aan de hand van de foto’s mee op een wandeling langs de Luts, te beginnen bij het in 1615 door grietman Obbe Obbes gebouwde Rechthuis, dat sindsdien al veel gedaantewisselingen heeft ondergaan. Vanwege de grote belangstelling voor de lezing – de avond werd door ongeveer 95 mensen bezocht - werd die in dit gebouw gehouden.

Veel herkenning was er bij het publiek en ook instemming met de verontwaardiging over het verdwijnen van beeldbepalende gebouwen zoals de Volharding. Peter Karstkarel prikkelde ons om met een vernieuwde blik te kijken naar onze omgeving, de fraaie dakkapellen, mooie daklijsten en gevelversieringen. Met een hapje en een drankje in de pauze was het een geslaagde lustrumviering.

Sietske Dijkstra



Boerderij aan de Wijckelerweg in Sloten met een zomerhuisje in traditionele stijl..



Eigentijds en opmerkelijk bijgebouw naast een oud boerenhuisje in Bargebek aan de Jachtlustweg.

Werkgroepen

Verschillende werkgroepen verdiepen zich in de Gaasterlandse geschiedenis. Er is heel veel uit te zoeken. De stichting Histoarysk Wurkverbân Gaasterlân beschikt samen met het Informatiecentrum Mar en Klif over een uitgebreide collectie historische documentatie. Daarnaast is er natuurlijk ook veel te vinden in het Gemeentearchief in Balk en in de Openbare Bibliotheek.

Hieronder een overzicht van de werkgroepen met de namen, telefoonnummers en e-mailadressen van de coördinatoren. Donateurs die willen meedoen, kunnen zich bij hen aanmelden.

Inventarisatie en Documentatie

Sietske Dijkstra (0514-602299),
stichtinghwg@gmail.com

Beeldmateriaal en Publicaties

Iris Maaskant (0514-602909),
j.a.maaskant@ziggo.nl

Dorpen en Gehuchten

Jan de Vries (0514-603614),
jdvbalk@hetnet.nl

Visserij en Scheepvaart

Ruud Guys (0514-682120),
rudolfguys@planet.nl

Kunst en Cultuur

Bram de Smit (0514-603918),
smit-wassenaar@kpnplanet.nl

Archeologie

Gjerrit Hekstra (0514-602063)
g.p.hekstra@planet.nl



Het is tijd voor een goede buur.

Als bank heb je je maatschappelijke verantwoordelijkheden. Niet alleen nationaal, ook lokaal. Een prettige samenleving begint nou eenmaal bij u in de straat, om de hoek, in de wijk. Daarom sponsort de Rabobank ook plaatselijke projecten en initiatieven. En dat doen we graag. Het is tenslotte ook onze buurt.

Het is tijd voor de Rabobank.



Rabobank

€ 3,50

Van Viers Graaf van 1200 Leeninge Rabobank welker 1200 maken een Gemeente

Janneke

Dagtes Myls van 15 in een Graad

D E